

Conditions of The Temyiz in Arabic Language

Serap Kaya^{1,a,*}

¹Department of Basic Islamic Sciences, Institute of Social Sciences, Sivas Cumhuriyet University, 58146 Sivas, Turkey

*Corresponding Author

ARTICLE INFO

Research Article

Received : 02/01/2022

Accepted : 03/01/2022

Keywords:

Temyiz

Mansüb

Ambiguous

Mufrad

Cumla

ABSTRACT

Temyiz, which means to distinguish in our language, is an excessive element that allows it to be distinguished by explaining the closeness in the sentence. Temyiz consists of two elements: mumayyaz (ambiguous element) and Temyiz, which are closed words or sentences that need explanation in the sentence. In some cases, the Temyiz which is accepted as mansübât comes as mecrur, while the closed mümeyyez is becomes i'rab according to its position in the sentence. In this study, the elements and conditions of Temyiz (the accusative of distinction) in Arabic language are investigated.

Türk Akademik Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 4(2): 70-76, 2021

Arap Dilinde Temyizin Şartları

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi

Geliş : 02/01/2022

Kabul : 03/01/2022

ÖZ

Dilimizce ayırt etmek, ayırmak anlamına gelen temyiz cümle içerisindeki kapalılığı açıklayarak ayırt edilmesini sağlayan fadle bir ögedir. Temyiz, cümle içerisinde açıklamaya ihtiyaç duyulan kapalı kelime veya cümle olan mümeyyez ve temyiz olmak üzere iki unsurdan oluşmaktadır. Mansübattan sayılan temyiz bazı durumlarda mecrur olarak gelmekte, kapalı olan mümeyyez ise cümledeki konumuna göre i'rablanmaktadır. Bu çalışmada Arap Dilinde temyiz unsuru ve şartları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Temyiz

Mansüb

Mübhem

Müfred

Cümle

^a serapsekmankaya@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4025-6997>

Giriş

Bir dilin var olabilmesi ve devamlılığını sürdürebilmesi için kendine ait bir takım kurallarının olması şarttır. Sami dil ailesi içinden olan Arapça da kendine ait kuralları olan, başta sadece Arapların kullandığı; fakat daha sonra Kur'an-ı Kerim'in bu dille inmesiyle birlikte bütün İslam âleminin özellikle ibadette ortak kullandığı bir dil haline gelmiştir.

İslam öncesi dönemde Arap dilinin daha çok şifahi olarak kullanıldığını görmekteyiz. Yine bu dönemde Arapların dil, edebiyat, vb. konularda çok ileri bir seviyede olduklarını belirtebiliriz. Ayrıca o dönemde Araplar zekâları ile meşhur olmuşlardır. Çok sayıda şiir ve râvileri ezbere bildikleri, bunların yazıya geçirilmesini acziyet olarak kabul ettikleri ifade edilmektedir.¹ Ayrıca Arapların yeni doğan bebekleri, dillerini güzel ve doğru konuşmaları için dili fasih konuşan kabilelerin ya da şair ve ediplerin yanlarına vermeleri onların dillerini koruma konusunda oldukça bilinçli olduklarını göstermektedir.²

İslam'ın gelmesiyle Arap dili yeni bir hüviyet kazanmış, Arap lehçelerinin en fahişi olan Kureyş Lehçesi ile inen Kur'an, kısa bir zaman içinde dilde bütünlüğü sağlayıp, birçok bölgede yaygınlık kazandığı görülmektedir. İslamiyet'in doğuşundan sonra Arapların Arapça'yı bilmeyen toplumlarla ilişkileri sonucunda dillerinde bozulmalar olduğu, gerek günlük konuşmalarında gerekse Kur'an-ı Kerim'in okunmasında fasih Arapça'dan farklı özellikler görülmeye başlandığı ifade edilmektedir. Kur'an'ın doğru okunmasını, doğru anlaşılmasını temin etmek ve Arapça'nın İslamiyet'i yeni kabul etmiş Arap olmayan milletler tarafından öğrenilmesini kolaylaştırmak için Arap dili gramerini ilmi usullere dayalı kaideler halinde tespit etmek gerekiyordu. Böylece Arap filolojisinin kuruluşu, klasik dil ve edebiyat malzemelerinin derlenmesi, bununla beraber lügat ve gramer çalışmaları, ilk defa Arap yarımadasının kuzeydoğusunda Araplarla Arap olmayanlar arasında adeta bir sınır vazifesi gören Basra'da, yaklaşık bir asır sonra da ona paralel olarak Kûfe'de başlayıp üç asır kadar devam ettiği ifade edilmiştir.³ Bu şekilde Basra ve Kûfe ekollerinin temelleri oluşturulmuştur.

Diğer cümle unsurlarında olduğu gibi temyîz ögesinde de Basra ve Kûfe ekolleri arasında ihtilaflar doğmuştur. Özellikle temyîzin şartları hususu Basra ve Kûfe nahivcileri arasında farklı görüşlere konu olmuştur.

Bu çalışmamızın amacı temyîzin şartlarını ekoller arasındaki farklı görüşlerle birlikte ortaya koymaktır. Dolayısıyla öncelikli olarak temyîzin tanımı yapılacak dha sonra temyîzin şartları ele alınacaktır.

Temyîzin Tanımı

“التَّمْيِيزُ” “temyîz” kelimesi sülasi “مَازَ” fiilinin tef'îl babından “التَّمْيِيزُ” şeklinde gelen masdarı olup mazisi “تَمَيَّرَ”, muzarisi “تَمَيَّرَ”, ism-i fâili “تَمَيَّرَ”, ism-i mefûlü “تَمَيَّرَ”, emri hazırı “تَمَيَّرَ” şeklinde gelir.⁴ Temyîz sözlükte “Bir şeyi başka bir şeyden ayırmak” demektir.⁵

Kur'an-ı Kerim'de “التَّمْيِيزُ” kelimesi geçmemekle birlikte iftiâl ve tefâul babına nakledilmiş şekliyle geçmektedir. İftiâl babına nakledildiğinde “ayrılmak”, tefâul babına nakledildiğinde ise “çatlamak” manasına gelmektedir. Bu ayetler şunlardır.⁶

“وَأَمَّا زُورًا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ”
Ayrılın bir tarafa bugün, ey günahkârlar!⁷

Bu ayette geçen “وَأَمَّا زُورًا” kelimesinin kökü “مَازَ” olup iftiâl babının emr-i hazırı olarak “وَأَمَّا زُورًا” “ayrılın” şeklinde gelmiştir.⁸

“تَكَادُ تَمَيَّرُ مِنَ الْغَيْظِ”
Neredeyse cehennem öfkesinden çatlayacak!⁹

Bu ayette ise temyîz kelimesinin kökü olan “مَازَ” fiilinden tefa'ul babının muzarisi olarak “تَمَيَّرَ” “çatlayacak” şeklinde gelmiştir. “تَمَيَّرَ” kelimesinin aslı “تَمَيَّرَ” dır. Kelimede hafiflik olması için “ت” hazfedilmiştir.¹⁰

Temyîzin tanımı “التَّمْيِيزُ اسْمٌ فَضْلَةٌ نَكْرَةٌ جَامِدٌ مُفْسِدٌ لِمَا إِنْبَهَمَ مِنْ”
الدَّوَاتِ: Temyîz, zatlardaki kapalılığı açıklayan câmid, nekra, fadle“cümlelerin aslı unsurlarından olmayan” bir isimdir.”¹¹ Şeklinde yapılmıştır.

Temyîzin Şartları

Arapçada her bir cümle ögesinin diğer cümle ögelerinden ayırt edici özellikleri olduğu gibi temyîzin de, cümle içerisinde ki diğer ögelerden ayırt edici bazı özellikleri vardır. Nahivciler bu özellikleri kurallaştırıp temyîzin özelliklerini ortaya koymuşlardır. Fakat nahivciler arasında bazı özellikler üzerinde görüş birliği olsa da bazılarında ihtilaflar meydana gelmiştir. Bu özellikler aşağıda şöyle sıralanmıştır:

¹ Ebü'l-Kâsım ez-Zeccâci, *Mecalisü'l-'ulemâ'* nşr. Abdüsselam M. Hârûn, (Kahire: y.y., 1983), 9-10.

² Ertuğrul Özkul, *Arap Basra ve Kûfe Ekollerinin Terminoloji Farklılıkları* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 6.

³ Zeccâci, *Mecalisü'l-'ulemâ'*, 9-10.

⁴ Hâlid b. 'Abdullah el-Ezherî, *Şerhu'l-Taşrih 'ala't-Tevdîh* (“Hâşiyetü şerhi'l-Taşrih 'ala't-Tevdîh” ile birlikte), (Dâru'l-fikr, ty.), 1/393; es-Seyyid Mahmûd el-'Âlûsî İbnü's-Seyyid 'Abdullah Efendî, *Hâşiyetü Şerh'il-kaşr fi 'ilmi'n-Nahvi* (“Şerhu Kaşri'n-nedâ ve bellü's-şadâ” ile birlikte), (Dâru'l-Ma'ârif, 1320/1902), 2/27; 'Abdüh er-Râcihi, *et-Taşbihu's-Şarfî* (Beyrut: Dâru'n-Nehdatü'l-'Arabîyye, 1430/2009), 31.

⁵ Ebü 'Abdi'r-Rahmân el-Hâlîl b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-'Ayn*, thk. Dr. Mehdî el-Mahzûmî - Dr. İbrâhim es-Sâmîrâ'î (y.y., ts.), “myz”, 7/394; Ezherî, *Şerhu'l-Taşrih*, 1/393; 'Âlûsî, *Hâşiyetü Şerh'il-kaşr*, 2/27; İbrâhîm Muştâfâ vd., *el-Mu'cemü'l-vasîl* (İstanbul: el-Mektebetü'l-İslâmiyyeh, 1392/1972), “myz”, 893; Luvîs Ma'lûf el-Yesûî, *el-Müncid fi'l-luğa* (Beyrut: Dâru'l-Meşriq, 33. Basım, 1412/1992), “myz”, 781; Mevlüt Sarı, *el-Mevârid* (İstanbul: Bahar Yayınları, 1404/1984), “myz”, 1471.

⁶ Yesûî, *el-Müncid fi'l-luğa*, “myz”, 781; Muştâfâ, vd, *el-Mu'cemü'l-vasîl*, “myz”, 893.

⁷ *Kur'an-ı Kerim Meâlî*, çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), Yâsîn 36/59.

⁸ Yesûî, *el-Müncid fi'l-luğa*, “myz”, 781.

⁹ el-Mülk 67/8.

¹⁰ Muhammed, el-Hudârî eş-Şafi'î, *Hâşiyetü'l-Hudârî 'ala Şerhi İbn 'Akîl 'ala Elfiyyeti İbn Mâlik* (“Şerhu İbn 'Akîl 'ala Elfiyyeti İbn Mâlik” ile birlikte), thk. Yusuf eş-Şeyh Muhammed el-Bekâ'î (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1415/1995), 1/329; Şeyh Yâsîn b. Zeynî'd-Dîn el-Humşî eş-Şafi'î, *Hâşiyetü'n-nedâ 'ala Şerhi'l-Fâkihî li-Kaşri'n-nedâ*, (“Mücibü'n-Nidâ ilâ Şerhi Kaşri'n-nedâ” ile beraber.), (Mısır: Mektebetü müştâfâ'l-Bârî 2. Basım, 1390/1971), 2/139; Feras Ekrem 'Abdü'l-Hâlîm, *et-Temyiz Dirâse Tahlîliyye fi'l-Binye* (Suriye: Câmî'atü Teşrin, Külliyyetü'l-Âdâb ve'l-'Ulûmî'l-İnsâniyye, Yüksek Lisans Tezi, 2007 - 2008), 7.

¹¹ Ebü Muhammed Abdullah Cemâleddîn b. Hişâm el-Enşârî, *Kaşru'n-nedâ ve bellü's-şadâ* (“Şerhu Kaşri'n-nedâ ve Bellü's-şadâ” ile birlikte), (Beyrut: el-Mektebetü'l-'Aşriyye, 1432/2011), 258.

Müfred Olması

Arap Gramerinde müfred lafzının çeşitli konularda farklı anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Öncelikli olarak bunları izah etmeye çalışalım.

Temyiz konusunda müfredten maksadın, cümle ve şibh-i cümlenin karşısında, cümle veya şibh-i cümle olmayan câmid isimler olduğu söylenmiştir. Örneğin “طَابَ نَفْسًا: Zeyd ahlâk bakımından iyi oldu.” cümlesinde “نَفْسًا” kelimesi temyiz olup müfredir.¹²

Basra Ekolü kurucularından Sîbeveyhi, “لِلَّهِ نَرُهُ رَجُلًا، اللهُ: O sana adam olarak yeter!” örneklerini vererek temyizin cümle değil müfred olarak geldiğini ifade etmektedir.¹³

Nekra Olması

Arapça cümlede bir kısım öğeler marife olarak gelebildiği gibi bir kısım öğeler de nekra olarak gelebilmektedir. Nekra olarak gelen öğelerden birisinin de temyiz olduğu bildirilmiştir.¹⁴

Basra Ekolü'ne mensup Sîbeveyhi ve İbnü's-Serrâc temyiz cümlede nekra olarak kullanılması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁵ Çünkü nahivcilere göre bir kelimedeki asıl olan nekra olmasıdır.¹⁶ Bu kural temyiz içinde geçerli görülüp mümeyyezdeki kapalılığı nekra olarak kaldırebildiği için temyiz marife olarak gelmesine ihtiyaç olmadığı ve bundan dolayı temyiz nekra olarak geldiği ifade edilmiştir.¹⁷ Buna ek olarak Basra Ekolü temyiz nekra gelmesi hakkında farklı sebebler de ileri sürmüşlerdir. Bu sebepleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Mümeyyezin amelinin fiile kıyasla daha zayıf olduğu ifade edilmiştir. Bir fiil cümlesinde âmil olan fiilin kuvvetli olması sebebiyle mefûlun marife/nekra gelmesinde veya öne geçmesinde bir sakınca görülmemiştir.¹⁸ Ancak Basralılara göre temyizde durum farklı olup mümeyyez amel bakımından kendisiyle kıyaslanan fiil kadar kuvvetli kabul edilmediğinden temyiz de nekra gelmesi zorunlu görülmüştür.¹⁹
- el-Enbârî (ö. 577/1181) bazı Basra nahivcilerinin ise

temyizi hâle kıyas ederek hâlin sahibü'l-hâli temyizine ise mümeyyezi açıkladıklarını ifade etmiştir. Bu kıyas neticesinde hâl hakkında verilen nekralık hükmünü temyize de vermişlerdir.²⁰

- Yine el-Enbârî bazı Basra nahivcilerinin umûm mana ifade etmesi gereken temyiz marife geldiği takdirde hususilik ifade edeceğini aktarmıştır. Temyizin umum mana ifade edebilmesi için nekra olarak kullanılmasını zorunlu görmüşlerdir.²¹

Genel kural olarak her ne kadar temyiz nekra olsa da, nekra manasıyla te'vil edilerek marife olarak gelmesinin de caiz olduğu söylenmiştir. Basralılar, temyiz başına lâm-ı tarif gelse de onu nekralıktan çıkarmayacağını ve bu lâm-ı tarifin zaid olduğunu söylemişlerdir. Yani onlara göre bu durumda lâfzen marife olsa da manen nekra olarak gelir. Örneğin “طَبَّتِ النَّفْسُ: Sen ruhen (ahlâken) iyisin.” cümlesinde her ne kadar temyiz lâm-ı tarif ile gelse de Basralılara göre nekra manası taşımaktadır.²²

Küfeliler ise temyiz marife gelmesini caiz görmüşlerdir.²³ Görüşlerini Rüş b. Şihâb'ın şu şiiri ve aşağıdaki ayetlerle delillendirmişlerdir:

رَأَيْتَكَ لَمَّا أَنْ عَزَفْتَ وَجُوهَنَا صَدَدْتَ وَطَبَّتِ النَّفْسُ يَا قَيْسُ عَنْ عَمْرٍو

*Ey Kays, bizi Amr ile gördüğünde kaçıp gittini gördüm ve bu da nefsinin hoşuna gitti.*²⁴

el-Ehdel, Küfelilerin delil olarak vermiş oldukları bu şiirde temyiz olan “النَّفْسُ” kelimesinin marife olarak geldiğini; fakat Basra Ekolünün bu şiirde temyiz her ne kadar marife olarak gelse de “النَّفْسُ” kelimesini nekra olarak te'vil edip başındaki elif lâm'ı zaid olarak gördüğünü ifade etmiştir.²⁵

Ayrıca Küfeliler Bakara suresi 130. ayette bulunan “نَفْسَهُ” deki “نَفْسَهُ” kelimesinin temyiz olarak marife geldiğini söylemişlerdir. Basralılar ise bu ayeti “نَفْسِهِ” şeklinde te'vil ederek mefûl-ü fih olarak görmüşlerdir.²⁶

Câmid İsim Olması

Nahivciler tarafından temyiz câmid olması genel bir kural olarak görülmekle birlikte²⁷ bazen müştak bir kelime olarak da gelebileceği ifade edilmiştir.²⁸ Temyiz bir vasıf

¹² 'Âlûsî, *Hâşiyetü Şerh'il-Çaqr*, 2/27; Muhammed b. 'Alî, eş-Şabbân, *Hâşiyetü's-Şabbân'ala Şerhi'l-Eşmûnî'ala Elfiyyeti İbn Mâlik* (Dâru'l-Fikr, t.y.), 2/194; 'Abbâs Hâsan, *en-Nahvü'l-Vâfi* (Mısır: Dâru'l-Ma'ârif, 2. Basım, t.y.), 2/429.

¹³ Ebû Bişr b. 'Osmân b. Kamber Sîbeveyh, *el-Kitâb*, thk. 'Abdu's-Selâm Muhammed Hârûn (Kahire: Mektebetü'l- Hâncî, 3. Basım, 1408/1988), 2/174.

¹⁴ Ebu 'Abdi'r-Rahmân Bahâu'd-din 'Abdullah b. 'Abdi'r-Rahmân b. 'Abdillâh İbn 'Akîl, *Şerhu İbn 'Akîl'ala elfiyyeti İbn Mâlik*, thk. Mahmud Mustafâ, el-Halâvî (Beirut: Müessesetü't-Târîhi'l-'Arabî, 1416/1996), 1/318; Muhammed b. el-Hâsan el-İstirâbâzî es-Semnâî en- Necefi er-Rađî, *Şerhu'r-Rađî'ala'l-Kâfiye* (“el-Kâfiye” ile birlikte), thk. Yusuf Hâsan Ömer (Tahrân: Müessesetü's-Şâdiq, 1398/1978), 2/72; eş-Şeyh Muhammed b. Ahmed b. 'Abdi'l-Bârî el-Ehdeli, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye* (“Mütemmimetü'l-'Acurrümiyye” ile birlikte), (Beirut: el-Kütübü's-Şekâfiyye, 1410/1990), 2/384; 'Âlûsî, *Hâşiyetü Şerh'il-Çaqr*, 2/27; eş-Şeyh Muhammed b. Muhammed el-Hattâb, er-Ra'aynî, *Mütemmimetü'l-'Acurrümiyye* (“el-Kevâkibü'd-dürriyye” ile birlikte), (Beirut: el-Kütübü's-Şekâfiyye, 1410/1990), 2/384.

¹⁵ Sîbeveyhi, *el-Kitâb*, 1/205; Ebu Bekr Muhammed b. Sehl b. es-Serrâc en-Nahvî el-Bagdadî, *el-Uşûl fi'n-Nahvi*, thk. 'Abdü'l-Hüseyn el-Felî (Beirut: Müessesetü'r-Risale, 3. Basım, 1417/1996), 1/232.

¹⁶ Rađî, *Şerhu'r-Rađî*, 2/72; el-Ehdel, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye*, 2/384; 'Âlûsî, *Hâşiyetü Şerh'il-Çaqr*, 2/27; Hattâb, *Mütemmimetü'l-'Acurrümiyye* 2/384.

¹⁷ Rađî, *Şerhu'r-Rađî*, 2/72; el-Ehdel, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye*, 2/384; 'Âlûsî, *Hâşiyetü Şerh'il-Çaqr*, 2/27; Hattâb, *Mütemmimetü'l-'Acurrümiyye* 2/384.

¹⁸ 'Ömer b. Sâbit eş-Şemânî, *el-Fevâid ve'l-kavâ'id*, thk. 'Abdulvehhâb Mahmûd el-Kahle (Beirut: Müessesetü'r-Risâle, 1422/2002), 306.

¹⁹ eş-Şemânî, *el-Fevâid ve'l-kavâ'id*, 306.

²⁰ Ebu'l-Bekât Kemâlü'd-dîn 'Abdurrahmân b. Muhammed b. 'Abdullah İbn Ebî se'îd el- el-Enbârî, *Esrâru'l-'Arabîyye*, thk. Bekât Yusuf Habûd (Beirut: Şirketü Dâru'l-Erçam b. Ebî'l-Erçam, 1420/1999), 155.

²¹ Ebü'l-'Abbâs Muhammed b. Yezîd el-Müberred, *el-Muktedâb*, thk. Muhammed 'Adu'l-Hâlik 'Ađime (Kâhire: y.y., 1415/1994), 2/32.

²² el-Ehdel, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye*, 2/384,385; Hattâb, *Mütemmimetü'l-'Acurrümiyye*, 2/384,385.

²³ el-Ehdel, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye*, 2/384,385; Hattâb, *Mütemmimetü'l-'Acurrümiyye*, 2/384,385.

²⁴ İmîl Bedî' Yâkûb, *el-Mu'cemü'l-Mufaşşal Fi Şevâhidi'l-Luğati'l-'Arabîyye* (Beirut: Dâru'l-Kütübü'l-'İlmiyye, 1417/1996), 3/540; el-Ehdel, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye*, 2/384.

²⁵ el-Ehdel, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye*, 2/384, 385.

²⁶ Rađî, *Şerhu'r-Rađî*, 2/72.

²⁷ İbn Hişâm. *Çaqrü'n-nedâ ve bellü's-şadâ*, 258; Eş-Şeyh Mustafâ el-Galâyîni, *Câmi'u'd-Dürüsü'l-'Arabîyye*, thk. 'Abdü'l-Mün'im Hafâce (Beirut: el-Mektebetü'l-'Aşriyye, 3. Basım, 1414/1994), 3/124.

²⁸ Ebü Muhammed 'Abdullah Cemâlu'd-dîn İbn Hişâm el-Enşârî, *et-Tevdîh'ala'l-Elfiyyeti İbn Mâlik fi'l-İlmi'n-Nahvi* (“Şerhu'l-Taşrih'ala'l-Tevdîh” ile birlikte), (Dâru'l-fikr, ty.) 1/160; el-Galâyîni, *Câmi'u'd-Dürüsü'l-'Arabîyye*, 3/124.

olup hazfedilen bir mevsûfun yerine geçtiği zaman müştak bir isim olarak gelebilebileceğini söylemişlerdir.²⁹ Ayrıca bunu şu örnek ile izah etmişlerdir; “الله ذَرَكُ عَلِيمًا”: Allah için sen ne alim bir kimsesin!” cümlesinde temyîz olan “عالِمًا” kelimesi “عَلِمَ” fiilinden ismi fâil olup müştak bir isimdir. Bu cümlemin aslı “الله ذَرَكُ رَجُلًا عَلِيمًا” şeklinde takdir edilmektedir. Söz konusu cümlede câmid bir mevsuf olan “رجلا” kelimesi takdir edilmiştir. “عالِمًا” kelimesi ise temyîz olan “رجلا” kelimesinin sıfatı konumundadır.³⁰ Her ne kadar bazı nahivciler “عالِمًا” kelimesini hâl yapsa da temyîz olarak kabul eden alimler de vardır.

Kûfe Ekolünden Ferrâ câmid terimi yerine aynı anlama gelen (اسْمٌ ثَابِتٌ) “sabit isim” terimini kullanmıştır.³¹ Fakat (الاسْمُ الْجَامِدُ) “câmid isim” terimi tercih edilmiş ve günümüze kadar yaygın olarak kullanıla gelmiştir.

Temyîzin Mansûb Olması

Bilindiği üzere temyîz mansûbatlar arasında yer almaktadır.³² Basra Ekolü temsilcilerinden Sîbeveyhi, kitabında temyîz konusunun başlığını “Nasb olunanlar” olarak ifade ederek temyîzin mansûb bir öge olduğunu ortaya koymuştur.³³ Yine Basra temsilcilerinden Müberred *el-Mukteḍab* adlı eserinde mansûbatdan sayılmasının sebebini kıyasa bağlamaktadır. Zira ona göre temyîz, mefulü bih'e benzerliği sebebi ile mansûb olmuştur. Örneğin “عُنْدِي عِشْرُونَ دِرْهَمًا: Yanımda yirmi dirhem var.” cümlesinde “عِشْرُونَ” kelimesindeki “ن” harfi fiil cümlesindeki fâilin konumuna kıyas edilmektedir. Bu cümledeki “ن” harfinden dolayı “دِرْهَمًا” kelimesi, izâfet yoluyla mecrûr olması mümkün değildir. Aynı şekilde fiil cümlesinde de fâil mefulun merfû olmasını engellemiştir. Ona göre aralarında var olan bu benzerlik sebebi ile temyîz, mefulü kıyas edilerek mansûb olmuştur.³⁴

Öte yandan ea-Semânîni temyîzin açıkladığı mümeyyezi kapalılık yönünden fiile benzetmiştir. Kendisinde kapalılık bulunan fiil nasıl ki mefulünü nasb ediyorsa kendisinde kapalılık olan mümeyyezin de temyîzini nasb edeceğini söylemiştir. Bu şekilde temyîzin neden mansûb geldiğini kıyas yoluyla ortaya koymuştur.³⁵

Temyîz, genel kural olarak mansûb olsa da bazen şart ve duruma göre “مِنْ” harf-i ceri ile veya mümeyyezine izâfetle mecrûr olabilmektedir.

“مِنْ” harf-i ceri ile gelme sebeplerini Basra Dil Ekolü temsilcilerinden İbnu's- Serrâc şu şekilde açıklamıştır: Temyîz olan kelime müştak olduğunda hâlden ayırmak için “مِنْ” harf-i ceri ile gelir. Örneğin “حَسْبُكَ بِهٖ حَاطِبًا : Hatib

olarak o sana yeter!” cümlesinde temyîz olan “حَاطِبًا” kelimesi müştak olduğundan hâl ile karışma ihtimali vardır. Temyîzi hâlden ayırmak için temyîz olan “حَاطِبًا” kelimesin başına “مِنْ” harf-i ceri getirilir. Cümle o zaman “حَسْبُكَ بِهٖ مِنْ حَاطِبٍ”. halini alır. Yine o diğer bir sebep olarak “مِنْ” harf-i cerinin cümleyi te'kid etmek için getirilebileceğini söyler. Örneğin “زَيْدٌ لِلَّهِ ذَرُّهُ مِنْ فَارِسٍ: Zeyd ne iyi binicidir!” cümlesinde Zeyd'in iyi bir binici olduğunu te'kid etmek için “مِنْ” harf-i ceri getirilmiştir.³⁶

Temyîzin Mümeyyeze Takaddüm Etmemesi

Takdim, sözlükte öne geçmek demektir.³⁷ Nahiv terimi olarak takdim kelimesi, “herhangi bir sebepten dolayı cümle içerisinde bir ögenin başka bir ögenin önüne geçmesi” anlamına gelir.³⁸ Temyîzin genellikle mümeyyezden sonra geldiği görülür.³⁹ Enbârî *el-İnsâf* adlı eserinde temyîzin takdimi konusunu Basra ve Kûfe ekollerini karşılaştırmalı olarak ele alır.⁴⁰ Sîbeveyhi, Ferrâ, İbn Harûf, âmili mutasarrıf yani çekimlenebilen olsun veya gayri mutasarrıf yani çekimlenemeyen fiil olsun temyîzin âmili üzerine takdimini hiçbir şekilde caiz görmediğini ifade etmektedirler.⁴¹

Bu alimler temyîzin âmili üzerine takdim etmemesini şu şekilde delillendirmişlerdir:

- Sîbeveyhi, temyîzin âmili üzerine takdimini, ameli zayıf olan sıfatı müşebbeheye kıyas ederek caiz görmemiştir. Çünkü ona göre temyîzin âmili, marife bir meful alamamasından dolayı sıfat-ı müşebbeheye nazaran daha zayıftır. Buna binaen Sîbeveyhi, sıfat-ı müşebbehedden daha zayıf saydığı âmilin, mamulü üzerine takdimine cevaz vermemektedir.⁴²
- Nahivciler, temyîzdeki maksadın kapalılıktan sonra açıklama getirerek tesir etmek olduğunu, temyîzin âmili üzerine takaddüm ettiği takdirde ise temyîzdeki tesirin ortadan kalkacağını ifade etmişlerdir.⁴³ Örneğin “نَفْسًا طَابَ زَيْدٌ: Zeyd nefis yönünden güzel oldu.” şeklinde olduğunda cümlede kapalılık meydana gelmeyeceğinden tesir de ortadan kalkacaktır.⁴⁴
- Ebû Ali el-Fârisî ve ez-Zeccâc, cumhûrun temyîzin âmili üzerine takdim edilememesi görüşüne katılmakla beraber temyîzi sığata kıyas etmiştir. Çünkü onlara göre temyîz de sıfat gibi kelimeyi açıklar. Sıfat mevsufundan önce gelemezse onlara göre temyîz de mümeyyezi olan âmilinden önce gelemez.⁴⁵

²⁹ Şihâbüddîn Ahmed b. Ahmed b. Muhammed es-Süca'î eş-Şâfi'î el-Ezherî, *Hâşiyet's-Süca'î 'Alâ Şerhi'l-Katır* (“Şerhu'l-katır” ile birlikte), (İstanbul: Dersaadet Kitabevi, t.y.), 110.

³⁰ Süca'î, *Hâşiyet's-Süca'î*, 110.

³¹ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, *Me'âni'l-Kurân*, thk. Ahmed Yusuf Necâti, (Kâhire: Matba'atü Dâri'l-Kütübü'l-Miştîyye, 1374/1955), 3/15.

³² Müberred, *el-Mukteḍab*, 3/32,33; İbn 'Akil, *Şerhu İbn 'Akil*, 1/318; Haṭṭâb, *Mütemmimetü'l-Âcurrümiyye*, 2/380.

³³ Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 2/117.

³⁴ Müberred, *el-Mukteḍab*, 3/32,33.

³⁵ eş-Semânîni, *el-Fevâid ve'l-kavâ'id*, 306.

³⁶ İbnü's-Serrâc, *el-Uşûl*, 1/308-310.

³⁷ Halîl, *Kitâbü'l-Ayn*, “kdm”, 5/123; Yesûi, *el-Müncid*, “kdm”, 213;.

³⁸ el-Lebdî, *Mu'cemü'l-Muşteleḥât*, “takdim”, 183.

³⁹ Abdürrahmân b. Nizâmeddîn Ahmed Nüreddîn, *El-Fevâidü'z-Ziyâiyye* (İstanbul: Salâh Bilici Kitabevi, t.y.), 193; el-Enbârî, *el-İnsâf fî Mesâilil-Hilâf Beyne'l-Basriyyin ve'l-Küfiyyin*, (Kâhire: Mektebetü'l-Hâncî, 2002), 221.

⁴⁰ el-Enbârî, *el-İnsâf*, 221.

⁴¹ Ebu'l-Beke'â Ya'îş b. 'Ali b. Ya'îş en-Nahvî, *Şerhu'l-Mufaşşal*, thk. Ahmed es-Seyyid Ahmed (Mısır: Mektebetü't-Tevfikîyye, t.y.), 1/410; el-Enbârî, *el-İnsâf*, 221; Muhammed Muhyiddîn 'Abdü'l-Hamid, *Umdetü's-Sâlik ilâ Tahkiki Evḍâhi'l-Mesâlik* (“Evdhü'l-Mesâlik” ile birlikte), (Beyrut: el-Mektebetü'l-Âşriyye, t.y.), 2/371; Ahmed Nüreddîn, *el-Fevâidül-Ziyâiyye*, 160; 'Ali b. Muhammed el-Eşmûni, *Şerhu'l-Üşmûni 'Alâ Elfiyyeti İbn Mâlik* (“Hâşiyetü's-Şabbân” ile birlikte), (Dâru'l-Fikr, t.y.), 1/200.

⁴² Sîbeveyhi, *el-Kitâb*, 2/205.

⁴³ el-Ehdel, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye*, 2/387; Haṭṭâb, *Mütemmimetü'l-Âcurrümiyye*, 2/385; Şabbân, *Hâşiyetü's-Şabbân*, 2/201.

⁴⁴ el-Ehdel, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye*, 2/387; Haṭṭâb, *Mütemmimetü'l-Âcurrümiyye*, 2/385; Şabbân, *Hâşiyetü's-Şabbân*, 2/201.

⁴⁵ Muhammed, el-Ḥudârî eş-Şâfi'î, *Hâşiyetü'l-Ḥudârî 'alâ Şerhi İbn 'Akil 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik* (“Şerhu İbn 'Akil 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik” ile birlikte), thk. Yusuf eş-Şeyh Muhammed el-Bekâ'î (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1415/1995), 1/334; Abdulkadir Kişmir, *Arapçada Kıyas ve Basra İle Kûfe Dil Ekollerindeki Rolü* (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, 2018), 155.

- Enbârî, Eşmûnî ve Sabbân'a (ö. 1206/1792) göre mutasarrıf fiillerden sonra gelen temyizin yeri aslında fâil olup sonradan temyîz olmuştur. Yâni temyîz fâilden muhavveldir. Fâil âmili olan fiilin önüne nasıl geçemiyorsa aslında fâil olan burada ki temyîz de âmilin önüne geçemez.⁴⁶

Nahiv kaynaklarında Müberred, Ebû Osman el-Mâzinî ve Kûfeli nahivcilere göre âmil mutasarrıf ise temyizin takdim olabileceği görüşünde oldukları bildirilmektedir. Onlar temyîzin mutasarrıf fiile⁴⁷, ismi fâile ve ismi mefûle takdimine cevaz vermişler ancak âmilin zayıf olması hasebiyle ism-i tafdil, sıfat-ı müşebbehe, mastar ve fiil manasını taşıyan kelimeye takdimine cevaz vermemişlerdir.⁴⁸ Bu görüşlerini nakli ve kıyasi deliller ortaya koyarak şu şekilde kanıtlamışlardır;

- Müberred ve Ebû Osman el-Mâzinî ve Kûfeliler, görüşlerine şu beyti delil göstermişlerdir.

أَتَهْجُرُ سَلْمَى بِالْفِرَاقِ حَبِيبَهَا وَمَا كَانَ نَفْسًا بِالْفِرَاقِ تُطِيبُ

*Selma sevgilisinden ayrılıp onu terk mi edecek? O böyle bir ayrılıktan hiç hoşnut olmaz.*⁴⁹

Bu beyitte temyîz olan “نفساً” kelimesi “تطيب” fiilinin önüne geçmiştir.⁵⁰

- Bu görüşlerden farklı olarak Kûfe Ekolü ve Basra Ekolü'nden Müberred, âmil mutasarrıf fiil olduğunda temyizin âmil üzerine takdim edilebileceği görüşüne temyizi hâl ile kıyas ederek ulaşmıştır. Zira âmili mutasarrıf olduğundan hâl de ona takdim edilebilmektedir. Ona göre kıyasen temyizin de âmili üzerine takdim edilebilmesinde bir sorun yoktur. Sîbeveyhi'nin temyizi sıfat-ı müşebbeheyle kıyaslaması Müberred ve Kûfe Ekolü'ne göre hatalıdır. Çünkü Müberred ve Kûfelilere göre hâl ile temyîz arasındaki illet, her ikisinin de âmilin câmid ve mutasarrıf olabilmesinden dolayı daha belirgindir.⁵¹ Basra Ekolü, bu görüşe karşılık olarak cümledeki hâlin manaca fâil olmadığından takdiminin caiz olduğunu ancak temyizin manaca fâil olduğundan takdiminin caiz olmadığını ifade etmişlerdir.⁵²

el-Ehdel, Cumhuriyet bu şiirdeki temyizi şiirin zaru-yetlerinden saydiklarını dolayısıyla delil kabul etmediklerini nakletmiştir.⁵³ Yine El-Ehdel, Basra Ekolü'nden Ebû Zeccâc'ın yukarıda geçen şiirde temyîz olan “نفساً” kelimesinin “نفسى” şeklinde geldiğini belirtmiş, bu sebeple bu şiirin temyizin âmili üzerine takdim olabileceği görüşüne delil getirilemeyeceğini söylediğini ifade etmiştir.⁵⁴

Bazı nahivciler temyizin fiil ile fâil arasında gelmesinin ittifakla câiz olduğunu ifade etmişlerdir.⁵⁵ “طَبَّ نَفْسًا زَيْدٌ: Zeyd nefis yönünden güzel oldu!” örneğinde temyîz olan “نفساً” kelimesi fiil ile fâil arasında gelmiştir.

Temyizin Atıfsız Olarak Birden Fazla Gelmemesi

Temyizin cümle içerisinde atıfsız olarak birden fazla gelebileceği genel kurallar arasında sayılmıştır.⁵⁶ Birden fazla gelmesi durumunda ise ikinci temyizin atıf ile geleceği ve i'rabını da mâtuf olarak alabileceği ifade edilmektedir. Örneğin “أَنْتَ أَكْبَرُ مِنِّي سِنًا وَجِسْمًا”: Sen benden yaşça ve bedenen büyüksün.” cümlesinde “جسماً” kelimesi i'rabını temyîz olarak değil atıf ile almıştır.⁵⁷

Ancak miktar bildiren temyîz iki farklı nesnenin karışımından oluşuyorsa atıfsız birden fazla gelebileceği de nakledilen görüşler arasındadır. Bu minvalde “عَنْدِي رَطْلٌ سَمْنَا عَسَلًا: Bir ratl yağ-balım var.” cümlesinde karışımından söz edildiği için ikinci temyîz atıfsız gelmiştir.⁵⁸

Temyizin Mümeyyeze Bazı Hâllerde Mutabakat Etmesi

Abbâs Hasan *en-Nahvü'l-Vâfi* adlı eserinde bazı hâllerde temyîz ile mümeyyezin sayı yönünden yani müfred, tesniye ve cemilik yönünden birbirine uyumluluk göstermesinin vacip olduğunu, bazen de bunun tam aksi olarak temyîz ile mümeyyezin arasında uyum olmamasının vacip olduğu yerleri sistematik bir şekilde zikretmiştir.⁵⁹

a-) Temyîz ile mümeyyezin arasında sayı bakımından mutabakat olmasının vacip olduğu yerleri şöyle sıralamıştır:

-Temyîz ile mümeyyez aynı manada olursa sayı bakımından birbirlerine mutabakat etmesi vaciptir.

Örneğin “كَرَّمَ زَيْدٌ رَجُلًا”: Zeyd adamlık yönünden iyi oldu” – “كَرَّمَ الرَّيْدَانَ رَجُلَيْنِ”: İki Zeyd adamlık yönünden iyi oldu.” – “كَرَّمَ الرَّيْدُونَ رَجَالًا”: Zeydler adamlık yönünden iyi oldular.” cümlelerinde temyîz olan “رجل” kelimesi ile mümeyyez olan “زيد” kelimesi aynı manada olup sayı bakımından birbirleriyle uyum sağlamıştır.⁶⁰

-Yine Abbâs Hasan Temyîz ile mümeyyez farklı manada olup temyîz mastar mümeyyez ise cemi olursa bu ikisinin yine birbirleriyle uyum sağlaması gerektiğini ifade etmiştir. “قُلْ هَلْ أَنْتُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا”: *Deki; amel yönünden en çok ziyana uğrayanları size haber vereyim mi?*⁶¹ ayeti kerimesinde temyîz olan “أعمالًا” çoğul gelecek pek çok amelin hüsrana uğradığına vurgu yapılmıştır.⁶²

-Aynı zamanda Abbâs Hasan kastedilen manada karışma ihtimali varsa temyîz ile mümeyyez arasında mutabakatın vacip olduğunu da söylemiştir. Örneğin, kardeş olmayan Bekirlerin baba olma yönünden iyi olması kastediliyorsa “كَرَّمَ الْبَكْرُونَ أَبَاءً”: Bekirler baba olma yönünden iyi oldular.” denir. “كَرَّمَ الْبَكْرُونَ أَبَاءً”: Zeydler babaları açısından iyi oldular.” dediğimizde ise kardeş olan Bekirler babaları açısından iyi olduğu anlaşılır ki

⁴⁶ el-Enbârî, *el-İnsâf*, 222; Üşmûnî, *Şerhu'l-Üşmûnî*, 1/200; Şabbân, *Hâşiyetü's-Şabbân*, 2/200.

⁴⁷ el-Ehdel, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye*, 2/385; el-Enbârî, *el-İnsâf*, 221.

⁴⁸ İbnü's-Serrâc, *el-Uşûl*, 1/223; Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. 'Ömer ez-Zemaşşerî, *el-Mufaşşal fi Şan'ati'l-İla'râb* (Beirut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1420/1999), 101; Rađî, *Şerhu'r-Rađî*, 2/71; Ahmed Nüreddîn, *el-Fevâidü'z-Ziyâiyye*, 161.

⁴⁹ Yâkûb, *el-Mu'cemü'l-Mufaşşal*, 1/334.

⁵⁰ Zemaşşerî, *el-Mufaşşal*, 101; Ebû Muhammed 'Abdullah Cemâleddîn b. Yûsuf b. Ahmed İbn 'Abdillâh b. Hişâm el-Enşârî el-Mişrî, *Evdâhü'l-Mesâlik ilâ Elfiyyeti İbn Mâlik ('Umdetü's-Sâlik ilâ Tahkiki Evdâhi'l-Mesâlik*) ile birlikte), (Beirut: el-Mektebetü'l-'Asriyye, ty.), 2/372; el-Enbârî, *el-İnsâf*, 221; Üşmûnî, *Şerhu'l-Üşmûnî*, 1/201.

⁵¹ Müberred, *el-Mukteđab*, 2/36; el-Enbârî, *İnsâf*, 221,222.

⁵² el-Enbârî, *el-İnsâf*, 222.

⁵³ el-Ehdel, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye*, 2/386; Şabbân, *Hâşiyetü's-Şabbân*, 2/201.

⁵⁴ el-Ehdel, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye*, 2/386; Şabbân, *Hâşiyetü's-Şabbân*, 2/201.

⁵⁵ Ezherî, *Şerhu't-Taşrih*, 1/400; Şabbân, *Hâşiyetü's-Şabbân*, 2/200.

⁵⁶ Cemâleddîn Ebû Muhammed 'Abdullah b. Yûsuf b. Hişâm el-Enşârî, *Miğni'l-Lebib* (İstanbul: el-Mektebetü'l-Mahmûdiyye, ty.), 2/89; Üşmûnî, *Şerhu'l-Üşmûnî*, 2/203; 'Âlûsî, *Hâşiyetü Şerh'il-Kaṭr*, 2/28; Hasan, *en-Nahvü'l-Vâfi*, 1/429; el-Galâyînî, *Câmi'u'd-Dürüsi'l-'Arabîyye*, 3/124.

⁵⁷ Hasan, *en-Nahvü'l-Vâfi*, 1/424.

⁵⁸ Hasan, *en-Nahvü'l-Vâfi*, 1/424.

⁵⁹ Hasan, *en-Nahvü'l-Vâfi*, 2/428.

⁶⁰ Hasan, *en-Nahvü'l-Vâfi*, 2/428.

⁶¹ el-Kehf 18/103.

⁶² Hasan, *en-Nahvü'l-Vâfi*, 2/428.

kastedilen mana bu değildir.⁶³

b-) Abbâs Hasan temyîz ile mümeyyezin arasında mutabakatın olmamasının vacip olduğu yerleri ise şöyle sıralamıştır;

-Temyîz çeşitlilik kastetmiyorsa ayrıca çoğul yapıldığında manada karışıklık oluyorsa temyîz ile mümeyyez arasında mutabakatın olmaması vaciptir. Örneğin “كُرْمَ الْبِكْرُونَ أَبًا” Bekirler babaları açısından cömert oldular.” “أبًا” kelimesi müfred olduğunda “kardeş olan Bekirler babaları açısından iyi oldu” demek olur ki kastedilen mana da budur.⁶⁴

-Abbâs Hasan temyîz mastar olup çokluk kastediliyorsa, mümeyyez ise müfred olursa burada mutabakatın caiz olmadığını ifade etmiştir. Örneğin “نَظَّفَ الْمُتَعَلِّمُ أَتْوَابًا” Öğrenci elbiseleri yönünden temiz oldu.” cümlesinde öğrencinin tek bir elbisesinin değil bütün elbiselerinin temiz olduğu kastediliyorsa burada temyîz ile mümeyyez arasında mutabakat olamayacağını söylemiştir.

-Yine Abbâs Hasan temyîz mastar olup çeşitlilik kastedilmiyorsa mümeyyez ise çoğul gelmişse burada da mutabakatın olamayacağını ifade etmiştir. Örneğin “أَحْسَنَ الْجُنُودَ عَمَلًا” Askerlerin işi güzel oldu.” cümlesinde amellerin çeşitliliğini kastetmediği için temyîz olan “عَمَلًا” kelimesi müfred gelmiştir.⁶⁵

c-) Abbâs Hasan caiz olmasıyla birlikte mutabakatın tercih edildiği yerin de olduğunu söylemiş ve buna “حَسَّنَتْ الْفَتَاةُ عَيْنًا” Genç kızın gözleri güzel oldu.” örneğini vermiştir. Bu örnekte bir göz anlamında olan “عَيْنًا” kelimesi geçse de bir gözünün güzel diğerlerinden kötü olması imkânsız olup akla gelmediğinden müfred kullanılabilir. Yine Abbâs Hasan caiz olup mutabakatı terk etmenin tercih edildiği yer de şöyle açıklamıştır; “حَسَّنَ الْفَتِيَّةُ وَجْهًا” Gençlerin yüzleri güzel oldu.” örneğini vermiş bütün gençlerin hepsinin ortak bir yüzünün olamayacağını ve bunu düşünmenin imkânsız olduğunu söylemiştir. Bu halde temyîz ile mümeyyez arasındaki mutabakatın terk edilmesinin tercih edileceğini ifade etmiştir.⁶⁶

Sonuç

Gerçek manada mümeyyiz olarak isimlendirilen fakat temyîz ismiyle meşhur olan bu öge, Arap şiiirlerinde, nesirlerinde ve kelâmı Arapça olan İslam âlemi'nin mukaddes kitabı Kur'an-ı Kerim'de çokça kullanılan bir üslup olduğu görülmüştür. Temyîz nahivciler tarafından kapalı bir isme veya cümledeki muallâk olan nispete açıklamak için getirilen fadle yani zait isim olarak tarif edilmiştir.

Temyîz, nahiv kitaplarında mansûbatlar içinde yer alır. Genel olarak mansûb olsa da harf-i cerr ile veya izâfet ile mecrûr olarak geldiği yerler de görülmüştür. Temyîz i'râbı hususunda diğer cümle öğeleri ile karşılaştırıldığında, diğer cümle öğelerinin belirli bir i'râbı olurken temyîz ögesinin i'râbının ne olacağı konusu ve hangi şartlarda hangi i'râbı alacağı ihtilaf konusu olmuştur. Özellikle bu ihtilaflar Basra ve Kûfe Ekolleri arasında gerçekleşmektedir. Nahiv ilmine zenginlik katan bu ihtilaflar nahiv kitaplarında önemli bir yer tutmaktadır. Yine aynı şekilde temyîzin şartları konusu da ekoller arasında farklı beyan ve yorumlamalara konu olmuştur.

Temyîz, konusu içinde farklı ekollerin ve farklı nahivcilerin çokça görüşlerini barındıran nahvi konulardan biri olmakla diğer cümle öğelerinden ayrılmaktadır. Bazı ihtilafın bulunmasıyla birlikte temyîzin genel olarak şartları şu şekilde sıralanabilmektedir; müfred, nekra, câmid, mansûb olması, temyîzin mümeyyeze takaddüm etmemesi, temyîzin atıfsız birden fazla gelmemesi, temyîzin mümeyyeze bazı hallerde mutabakat etmesi.

Bu çalışmada temyîzin şartları Ekoller arasında ihtilaflarla birlikte ortaya konularak diğer mansûbât öğelerinden ayırt edilmeye çalışılmıştır.

Kaynaklar

- Abbâs, Hasan. *en-Nahvü'l-Vâfi*. 4 Cilt. Mısır: Dâru'l-Ma'ârif, 2. Basım, ts..
- Abduhu'r-Râcihî. *et-Taḥbîku 'ş-Şarfi*. Beyrut: Dâru'n-Nehdatü'l-'Arabîyye, 1430/2009.
- Abdü'l-Hâlim, Feras Ekrem. *et-Temyîz Dirâse Taḥlîliyye fi'l-Binye*. Suriye: Câmî'atü Teşrîn, Külliyyetü'l-'Âdâb ve'l-'Ulûmi'l-İnsâniyye, Yüksek Lisans Tezi, 2007/2008.
- Abdü'l-Hâmid, Muhammed Muhyiddîn. *'Umdetü's-Sâlik ilâ taḥkîki evdâhi'l-Mesâlik* (“*Evdhü'l-Mesâlik*” ile birlikte). 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-'Aşriyye, ty..
- Ahmed Nüreddîn, Abdürrahmân b. Nizâmeddîn. *el-Fevâidü'z-Ziyâiyye*. İstanbul: Salâh Bilici Kitabevi, ts..
- Âlûsî, es-Seyyid Maḥmûd İbnü's-Seyyid 'Abdullah Efendî. *Hâşiyetü Şerḥ'il-Ḳaṭr fi 'İlmi'n-Nahvi* (“*Şerhu Ḳaṭri'n-nedâ ve ellü's-şadâ*” ile birlikte). 2 Cilt. Dâru'l-Ma'ârif, 1320/1902.
- el-Ehdel, eş-Şeyḥ Muhammed b. Ahmed b. 'Abdi'l-Bârî. *el-Kevâkibü'd-Dürriyye* (“*Mütemmimetü'l-'Âcurrümiyye*” ile birlikte). 2 Cilt. Beyrut: el-Kütübü's-Şekâfiyye, 1410/1990.
- el-Ferrâ, Ebü Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd. *Me'âni'l-Kurân*. thk. Ahmed Yusûf Necâfî. Kâhire: Matba'atü Dâri'l-Kütübü'l-Miştîyye, 1374/1955.
- el-Enbârî, Ebu'l-Berakât Kemâlû'd-dîn 'Abdurrahmân b. Muhammed b. 'Abîdullah İbn Ebî Se'id. *Esrâru'l-'Arabîyye*. thk. Berakât Yusuf Habûd. Beyrut: Şirketü Dâru'l-Erḳam b. Ebî'l-Erḳam, 1420/1999.
- el-Enbârî, Ebu'l-Berakât Kemâlû'd-dîn 'Abdurrahmân b. Muhammed b. 'Abîdullah İbn Ebî Sa'id. *el-İnsâf fi Mesâili'l-Hilâf Beyne'l-Başriyyine ve'l-Küfiyyin*. thk. Cevdet Mebrûk Muhammed. Kâhire: Mektebetü'l-Hâncî bi'l-Kahire, 1422/2002.
- eş-Şemânî, Ömer b. Sâbit. *el-Fevâid ve'l-kavâ'id*. thk. 'Abdulvehhâb Maḥmûd el-Kahle Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1422/2002.
- Ezherî, Hâlid b. 'Abdullah. *Şerhu't-Taşriḥ'ala't-Tevdîḥ* (“*Hâşiyetü şerḥi't-Taşriḥ'ala't-Tevdîḥ*” ile birlikte). 2 Cilt. Dâru'l-fikr, ty.
- ez-Zeccâci, Ebü'l-Kâsım. *Mecalisü'l-'ulemâ'* (nşr. Abdüsselam M. Hârûn), Kâhire: y.y., 1983.
- Ġalâyînî, eş-Şeyḥ Muştafâ. *Câmî'u'd-Durûsi'l-'Arabîyye*. thk. 'Abdu'l-Mün'im Ḥafâci, 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-'Aşriyye, 3. Basım, 1414/1994.
- Ḥalîl, Ebü 'Abdi'r-Rahmân b. Ahmed el-Ferâhidî. *Kitâbü'l-'Ayn*. thk. Dr. Mehdî el-Maḥzûmî - Dr. İbrâhim es-Samerrâi. y.y., ts.
- Ḥattâb, eş-Şeyḥ Muhammed b. Muhammed er-Ra'aynî. *Mütemmimetü'l-'Âcurrümiyye* (“*el-Kevâkibü'd-dürriyye*” ile beraber). 2 Cilt. Beyrut: el-Kütübü's-Şekâfiyye, 1410/1990.
- Ḥudârî, Muhammed eş-Şafi'i. *Hâşiyetü'l-Ḥudârî 'alâ Şerḥi İbn 'Akîl 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik* (“*Şerhu İbn 'Akîl 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*” ile birlikte). thk. Yusuf eş-Şeyḥ Muhammed el-Bekâ'î. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1310/1995.

⁶³ Hasan, *en-Nahvü'l-Vâfi*, 2/428.

⁶⁴ Hasan, *en-Nahvü'l-Vâfi*, 2/428.

⁶⁵ Hasan, *en-Nahvü'l-Vâfi*, 2/429.

⁶⁶ Hasan, *en-Nahvü'l-Vâfi*, 2/429.

- İbn 'Aqıl, Ebu 'Abdi'r-Rahmân Bahâu'd-din 'Abdullah b. 'Abdi'r-Rahmân b. 'Abdillah. *Şerhu İbn 'Aqıl 'alâ elfiyyeti İbn Mâlik*. thk. Mahmud Mustafâ el-Halâvî. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü't-Târîhi'l-'Arabî, 1416/1996.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdullah Cemâleddîn el-Enşârî. *Kaṭru'n-nedâ ve bellü's-şadâ* ("Şerhu Kaṭri'n-nedâ ve bellü's-şadâ" ile birlikte). Beyrut: el-Mektebetü'l-'Aşriyye, 1432/2011.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdullah Cemâleddîn el-Enşârî. *Evḍahü'l-Mesâlik ilâ Elfıyyeti İbn Mâlik* ("Umdetü's-Sâlik ilâ Tahkîki Evḍahî'l-Mesâlik" ile birlikte). 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-'Aşriyyeh, ts.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdullah Cemâleddîn el-Enşârî. *et-Tevdîh 'Alâ Elfıyyeti İbn. Mâlik fî 'İlmi'n-Nahvi* ("Şerhü't-Taşrih 'alâ't-Tevdîh" ile birlikte). 2 Cilt. Dâru'l-fıkr, ty; Şerhu Kaṭri'n-nedâ ve Bellü's-şadâ. ("Kaṭru'n-nedâ ve Bellü's-şadâ" ile birlikte). Beyrut: el-Mektebetü'l-'Aşriyye, 1432/2011.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdullah Cemâleddîn el-Enşârî. *Muğni'l-Lebîb*. 2 Cilt. İstanbul: el-Mektebetü'l-Mahmûdiyye, ts.
- İbnü's-Serrâc, Ebu Bekir Muhammed b. Sehl en-Nahvi el-Bağdâdî. *el-Uşûl fi'n-Nahvi*. thk. 'Abdü'l-Ĥüseyn el-Fetlîl. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 3. Basım, 1417/1996.
- İbn Ya'îş, Ebu'l-Bekâ' Ya'îş b. 'Ali en-Nahvî. *Şerhu'l-Mufaşşal*. thk. Aĥmed es-Seyyid Aĥmed. 4 Cilt. Mısır: Mektebetü't-Tevfikıyye, ts.
- Kişmir, Abdulkadir. *Arapçada Kıyas ve Basra İle Kûfe Dil Ekollerindeki Rolü*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, 2018. *Kur'an-ı Kerim Meâli*. çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009.
- Mustafâ, İbrâhîm vd. *el-Mu'cemü'l-Vasıf*. İstanbul: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1392/1972.
- Müberred, Ebü'l-'Abbâs Muhammed b. Yezîd. *el-Mukteḍab*. thk. Muhammed 'Adu'l-Ĥâlîk 'Adîme. 3 Cilt. Kâhire: y.y., 1410/1993.
- Özkul, Ertuğrul. *Arap Basra ve Kûfe Ekollerinin Terminoloji Farklılıkları*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Radı, Muhammed b. el-Ĥasan el-İstirâbâzî es-Semnâî en-Necefi. *Şerhu'r-Rađi 'alâ'l-Kâfiye* ("el-Kâfiye" ile birlikte). thk. Yusuf Ĥasan Ömer. 4 Cilt. Tahrân: Müessesetü's-Şâdiq, 1398/1978.
- Şabbân, Muhammed b. 'Ali. *Ĥâşiyetü's-Şabbân'alâ Şerhi'l-Eşmûni 'alâ Elfıyyeti İbn-i Mâlik*. 2 Cilt. Dâru'l-Fıkr, ts.
- Sîbeveyh, Ebû Bişr b. 'Osmân b. Kamber. *el-Kitâb*. thk. 'Abdu's-Selâm Muhammed Hârûn. 5 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 3. Basım, 1408/1988.
- Sarı, Mevlüt. *el-Mevârid*. İstanbul: Bahar Yayınları, 1404/1984.
- Sücâ'î, Şihâbüddîn Aĥmed b. Aĥmed b. Muhammed eş-Şâfi'î el-Ezherî. *Ĥâşiyet's-Sücâ'î 'Alâ Şerhi'l-kaṭr* ("Şerhu'l-kaṭr" ile birlikte). İstanbul: Dersaadet Kitabevi, ts.
- Şeyĥ Yâsîn, b. Zeyni'd-dîn el-'alimî el-Ĥımsî eş-Şâfi'î. *Ĥâşiyetün 'alâ şerhi'l-Fâkihî li-Kaṭri'n-nedâ* ("Mücübü'n-Nidâ ilâ Şerhi Kaṭri'n-nedâ" ile beraber.). 2 Cilt. Mısır: Mektebetü müştafâ'l-Bârî. 2. Basım, 1390/1971.
- Üşmûni, 'Ali b. Muhammed. *Şerhu'l-Üşmûni 'Alâ Elfıyyeti İbn. Mâlik* ("Ĥâşiyetü's-Şabbân" ile birlikte). 4 Cilt. Dâru'l-Fıkr, ts.
- Yâküb, İmîl Bedî'. *el-Mu'cemü'l-Mufaşşal Fî Şevâhidi'l-Luğati'l-'Arabıyye*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-'İlmiyye, 1417/1996.
- Yesûî, Luvîs ma'lûf. *el-Müncid fi'l-luğa*. Beyrut: Dâru'l-Meşriq, 33. Basım, 1412/1992.
- Zemaşerî, Ebü'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer. *el-Mufaşşal fî Şan'ati'l-'İa'râb*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-'İlmiyye, 1420/1999.